

Λαπαθιώτης - Καραγάτσης: Μια ιδιότυπη συνάντηση

της Άντειας Φροντζή

Το Νοέμβριο του 1939 ο Καραγάτσης δημοσιεύει στο περιοδικό *Νεοελληνικά Γράμματα* [Ν.Γ. 156 (25.11.1939) 1-3] το διήγημά του «Ο άνθρωπος με το κανελά πανωφόρι» το γνωστό διήγημά του, που αναφέρεται στον Παπαδιαμάντη. Ακολουθήσε ανταλλαγή επιστολών στο ίδιο περιοδικό με αντικείμενο μια συγκεκριμένη και λανθασμένη παραπομπή του Καραγάτση. Στην πρώτη αυτή δημοσίευση του διήγηματος αυτού ο Καραγάτσης, προς το τέλος της αφήγησής του, μνημόνευε το ακόλουθο παράθεμα, το οποίο απέδιδε στον Εκκλησιαστή: «*Επιτιμιά σοι, Κύριος, πνεύμα πονηρόν, φύγε, δρακοντέυσον, αναχώρησον, δαιμόνιον ακάθαρτον και εναγές, καταχθόνιον, βύθιον, απατηλόν, άμορφον (...) ή αυτός ή ο Βεελζεβούλ, ή καταπίων, ή δρακοντοειδής, ή θηριοπρόσωπος (...) ή ως ερπετόν, ή ως πετεινόν, ή νυκτόλαλον, ή κωφόν, ή άλαλο, ή λάγνον, ή δυσώδες, ή φαρμακόφιλον, ή ερωτομανές, ή αστρομαγικόν (...) φημώθητι, φοβήθητι, φύγε (...)».*

Η πρώτη αντίδραση στη λανθασμένη παραπομπή του Καραγάτση προήλθε από τον ποιητή, θεολόγο και ιατρό Κώστα Φρυλίγγο, μεταφραστή του Ασματος Ασμάτων και του Ιώβ της Παλαιάς Διαθήκης. Η επιστολή του δημοσιεύθηκε σε επόμενο τεύχος του ίδιου περιοδικού [Ν.Γ. 158 (9.12.1939) 3]. Ο Φρυλίγγος, εξαιρετος γνώστης της σχετικής περικοπής, με κάποια ελαφρά ειρωνεία εξηγεί πως αυτή προέρχεται από τους «εξορκισμούς του Μεγ. Βασιλείου» και ότι βρίσκεται ολόκληρη μέσα στο «Ευχολόγον», το γνωστό λειτουργικό βιβλίο της εκκλησίας.

Ο Καραγάτσης δεν αργεί να απαντήσει με ύψος εξόχως ειρωνικό που ωστόσο φανερώνει εξίσου και τη συγγραφική

του δεινότητα. Στο επόμενο τεύχος των *Νεοελληνικών Γραμμάτων* [Ν.Γ. 159 (16.12.1939) 3] γράφει:

«*Διάβασα μ' εξαίρετική προσοχή, ή καλύτερα μελέτησα από πολλές πλευρές το γράμμα του κ. Φρυλίγγου. Θα μπορούσα να δικαιολογηθώ, ότι, γράφοντας "εκκλησιαστή" δεν εννοούσα τον εκκλησιαστικό συγγραφέα που έγραψε τον εξορκισμό. Lapsus penae ή κιάλας lapsus metopiae (...) Τίποτα το σοβαρό, λαθάκι τυπικό, μικρό, που κατανοήθηκε από τους με αντίληψη ανθρώπους, και πέρασε απαρατήρητο. Τέτοια αξίωση δεν έχω, βέβαια, από τον κ. Φρυλίγγο.*

Θα μπορούσα, όπως είπα, να δικαιολογηθώ. Μα δεν το κάνω. Γιατί βαριέμαι. Γιατί είναι ανιαρό να παριστάνω τον κατηγορούμενο για ψύλλον πήδημα μπροστά σε αντόκλητους και μη σοβαρούς εισαγγελείς. Παραδέχομαι λοιπόν, ότι ο "εκκλησιαστής" μου είναι μαργαρίτης, δείγμα αμορφωσιάς και αγροματισμένης μου. Έτσι, ο λίκν περιά τονάκια μορφωμένος κ. Φρυλίγγος, θα έχει την ικανοποίηση πως μ' εξευτέλισε.

Οπωδήποτε ενχαριστώ θερμότητα τον κ. Φρυλίγγο γιατί με την ανεκδήγητα σχολαστική παρέμβασή του μου 'δωσε θέμα για ένα διήγημάκι.

Θα πάρω για κύριο πρόσωπο ένα βοτανολόγο, πολύ καλά μορφωμένο στον κλάδο του, άνθρωπο όμως με περιορισμένη διανοητικότητα και στενή αντίληψη, που θαρρεί πως όλος ο κόσμος κλείνεται μέσα στα *gnetiales*, τα *cycadales*, τα *randales*, τα *umbelliflorae*, τα *cucurbitales* και άλλα παρόμοια κολοκυνθικά φυτά της συνομοταξίας του. Το μεγάλο έργο της ζωής του ήταν μια μελέτη "περί της οικογενείας των χεδροπόν", βραβευμένη από την Εταιρία Φυσικών Επιστημών Κωνσταντίας.

Μια μέρα έτνχε να διαβάσει σε κάποιο περιοδικό ένα διήγημα γνωστού πεζογράφου, για τον οποίο του είχαν πει καλά λόγια. Όταν εξαφνα τον πιάνει ιερό μένος... Κι είχε δίκιο ο άνθρωπος! (...) Ακούστε τι τρομακτικές ανακρίβειες έγραψε ο "γνωστός" πεζογράφος: "Τα νγρά λιβάδια του κάμπον ήταν γεμάτα τριφύλλι με μεγάλο ανθό". Επιστημονικός πυρετός πιάνει τον βοτανολόγο. Κάθεται, λοιπόν, και γράφει μακροσκελές γράμμα στο περιοδικό και εξηγεί πως το "τριφύλλον (*trifolium*) όπερ έχει ενμέγεθες άνθος είναι του είδους των λειμωνίων (ενός εκ των 290 ειδών τριφυλλίου) όπερ, όμως, μολονότι λειμωνιον ονομάζεται, φύεται μόνον εις ορεινάς περιοχάς και τόπους ξηρούς και ουχί εις πεδινάς νγράς εκτάσεις, ως γράφει ο αδαής περί την φυτολογίαν διηγηματογράφος...". Ταχυδρομεί το γράμμα και περιμένει με ανυπομονησία το ερχόμενο Σάββατο ν' αγοράσει το φύλλο του περιοδικού. Φτάνει η ποθητή μέρα και τι χαρά, το γράμμα του δημοσιεύτηκε στην τρίτη σελίδα! Ακτινοβόλος από ευδαιμονία κραδαίνοντας το φύλλο του περιοδικού, ορμιάει στο καφενείο όπου τον περιμένει η παρέα της πρόεφας, ανήσυχη για την αργοπορία του. Αυτός, κάθεται στην τιμητική θέση κι εξηγεί στους φίλους του "πώς έβαλε εις την θέον του ένα αγράμματον λογοτέχνην, στηλιτεύσας αυτόν δημοσία". Κι οι αλλοϊκοί θαμώνες του καφενέ κορνάν με οικτισμό τα κεφάλια τους επιδοκιμάζοντας και θαυμάζοντας τα λόγια και τις γνώσεις του βοτανολόγου. Όσο γι' αυτόν, θριαμβεύει γεμάτος ευδαιμονία, γιατί θαρρεί πως έκανε κάτι πολύ-πολύ σπουδαίο!

Μόλις τελειώσω το παραπάνω διήγημα, που θα το αφιερώσω στον κ. Φρυλίγγο, δεν θα παραλείψω να σας το στείλω. Κι ελπίζω πως θα μου κάνετε την τιμή

να το δημοσιεύσετε. Θα μου πείτε πως το θέμα το εξάντλησε ο Φλωμπέρ στο *Boulevard et Péculchet*, στο αριστουργηματικό αυτό αρχείο της "ανθρώπινης ανοησίας εν τη γνώσει". Οπωσδήποτε προτιμώ που είναι αγράμματος Καραγάτσης κι όχι φωστήρας περί την ταλμουδική Φριλίγγος».

Δεν αργεί η ανταπάντηση του Φριλίγγου, ο οποίος στο επόμενο τεύχος του ίδιου περιοδικού [Ν.Γ. 160 (23.12.1939) 3-4] σχολιάζει με σκληρούς χαρακτηρισμούς την αντίδραση του Καραγάτση. Αναφέρεται στην «ανάγωγη απάντησή» του, που «αντίς σα λογοτέχνης με την πιο στοιχειώδη μόρφωση κι ανατροφή να κάνει μιαν εύσημη υποχώρηση, βγήκε χωρίς συναίσθηση να ειρωνευτεί με την παθολογικά εγωιστική κι υπερβολικά μικρομέγλη απάντησή του» και συνεχίζει υπογράμμοντας πως «ο κ. Καραγάτσης φαίνεται πως είναι υπερβολικά αράθυμο παιδί και μολονότι πάτησε, όπως μαθαίνω, γιατί δεν τον γνωρίζω προσωπικά, τα τριάντα πέντε, ακόμα δεν μπόρεσε να τα καταλάβει αυτά τα πράματα. Τα διάφορα "lapsus manus" (lapsus manus, παρακαλώ. Το manus κάνει και στη γενική manus κι όχι mani, γιατί είναι της Δ' κι όχι της Β' λατινικής κλίσης) κι όλες οι βοτανολογικές και φλωμπαίριες γαλλικούρες δε σωτηρεύουν σε τέτοιες ώρες». Παράλληλα, και στο ίδιο τεύχος [Ν.Γ. 160 (23.12.1939) 11], έρχεται ενισχυτικά στην απάντηση του Φριλίγγου επιστολή του Στ. Γιαννακόπουλου με τον τίτλο «Μια γνώμη», στην οποία επικρίνει τον Καραγάτση για τον τρόπο που αντιδρά στην παρατήρηση που του έγινε. Θεωρεί ότι η αντίδραση του Καραγάτση δείχνει ότι «είναι πολύ κακοπροαίρετος» και αναλαμβάνοντας την υποστήριξη του Φριλίγγου ισχυρίζεται ότι πρόθεση του Καραγάτση ήταν «η ταπεινώση και η ένδειξη περιφρόνησης στο αθόρυβο έργο του "ποιητή" μεταφραστή των βιβλικών αριστουργημάτων (...)». Η επιστολή του Γιαννακόπουλου γενικεύει το θέμα, υποστηρίζοντας πως «οι σημερινοί καλλιτέχνες απογοητεύουν σαν πληριάσεις τη συνείδησή τους, την ψυχή τους» και θέτει κυ-

ρίως το ζήτημα του ήθους της νέας γενιάς, που κατατρίβεται σε μικροπρέπειες και κρίνει αρνητικά τη στάση της απέναντι στους παλαιότερους.

Στο σημείο αυτό αρχίζει η εμπλοκή του Λαπαθιώτη, ο οποίος στέλνει μια σύντομη, σχετικά, επιστολή στο επόμενο τεύχος του ίδιου περιοδικού [Ν.Γ. 161 (30.12.1939) 3]. Γράφει, λοιπόν, ο Λαπαθιώτης τα ακόλουθα και ενώ παρακάμπτει την αξιολόγηση του συγγραφικού ταλέντου του Καραγάτση, με τρόπο που αφήνει αμφιβολίες για το κατά πόσον εκτιμά το λογοτεχνικό του έργο, αναφέρεται επικριτικά στο ήθος του, κάνοντας, μάλιστα, μνεία παλαιότερης ανάρμοστης συμπεριφοράς του:

«Διαβάζω σ' ένα τελευταίο φύλλο σας, ένα πικρότατο –και δίκαιοτατο– γράμμα του κ. Στ. Γιαννακοπούλου, σχετικά με μια ορθή παρατήρηση, που έκαμε σε κάποιο δήγημα τον κ. Καραγάτση ο κ. Φριλίγγος. – και με την απάντηση του δηγηματογράφου αυτού, χολωμένου για την παρατήρηση.

Μήπως, όμως, ο κ. Γιαννακόπουλος έχει την αφέλεια να πιστεύει ότι εκείνο που διακρίνει κάποιους "μοντέρνους" δηγηματογράφους μας, είναι το ήθος και η ευπρέπεια;... Έτσι θα έπρεπε να ήταν, βέβαια! Αλλά, μεταξύ του "είναι" και του "πρέπει" υπάρχει μια τρομαχτική απόσταση!...

Ειδικά, μάλιστα, στην περίπτωση του παραπάνω δηγηματογράφου, η απρέπεια και το κόρημα είναι ο κανόνας! Δεν πάει πολύς καιρός που, παίρνοντας αφορμή από κάποιο ανώνυμο γράμμα, που είχε λάβει (γράμμα κάπως άτοπο, ίσως, αλλά και με πολλές-πολλές αλήθειες κατά βάθος), ο κύριος αυτός σήκωσε στο περιοδικό Νέα Εστία ολόκληρη δονκιχωτική εκστρατεία εναντίον του φτωχού ανωνυμογράφου εκστρατεία, που δε δικαιολογούσε τίποτε, και που δεν αποσκοπούσε παρά σε μια κοινότητα αυτοδιαφημιστική υποκίνηση θορύβου...»

Δεν είναι, φυσικά, εδώ η θέση για να επιχειρήσουμε να κρίνουμε, αν, και κατά πόσο, ο κύριος αυτός θα είχε το δικαίωμα να διεκδικεί, πραγματικά, τον

τίτλο του λογογράφου. Αυτό είναι άλλο κεφάλαιο, που κάποτε μπορεί να επανέλθουμε, αλλά που δε μπορεί ν' αποτελέσει αντικείμενο μιας τόσο σύντομης επιστολής. Εκείνο που προσέχει, εδώ, είναι αν έχει το δικαίωμα να διεκδικεί τον τίτλο του σεμνού και καλοαναθρεμμένου ανθρώπου! Κι απ' αυτό τον τίτλο απέχει πολύ...

Το γράμμα μου αυτό, κινήμένο από την πιο ειλικρινή και ζωηρή αγανάκτηση, έχει σκοπό να κάμει γνωστό ότι αν η απρέπεια ορισμένων ατόμων, που μην έχοντας, ίσως, άλλον τρόπο, επιχειρούν έτσι ν' αποκτήσουν φήμη, αποκαρδιώνει, και δίκαια, τους νέους –δεν παύει, η απρέπεια αυτή ν' αποκαρδιώνει και τους παλαιότερους– ένας απ' τους οποίους υπογράφεται, ... Ναπολέων Λαπαθιώτης».

Ο Καραγάτσης, ίσως κι εξαιτίας της δημοσίευσης αυτής της επιστολής του Λαπαθιώτη, συνεισθάνεται την ανάγκη να χαμηλώσει την ένταση της αντιπαράθεσης, πράγμα που φαίνεται και από τον μετρημένο τρόπο με τον οποίο απαντά στο επόμενο φύλλο του ίδιου περιοδικού [Ν.Γ. 162 (6.1.1940) 3]. Επίσης, θα πρέπει να επισημανθεί ότι ήδη, σωτη-

2. Εδώ ο Λαπαθιώτης μνημονεύει μια υπόθεση που εξελίχθηκε στις στήλες της Νέας Εστίας αλλά και άλλων εντύπων, που έναρξη της υπήρξε η παρουσίαση και ο σχολιασμός από τον

ίδιο τον Καραγάτση ανώνυμης επιστολής. Βλ. Νέα Εστία 262 (15.11.1937) 1745-1746.

ρά, έχει αποδεχθεί τη διόρθωση του Φριλίνγκου. Στη συγκέντρωση των διηγημάτων του *Η λιτανεία των ασεβών*, που κυκλοφορεί ωστόσο χωρίς χρονολογική ένδειξη έκδοσης αλλά περιλαμβάνει χρονολογημένα διηγήματα από το 1935 έως το 1939, ο Καραγάτσης μετατρέπει τον «Εκκλησιαστή» της πρώτης δημοσίευσης σε «καλόγερο ποιητή». Ανάλογες παρεμβάσεις και στη μεταγενέστερη έκδοση διηγημάτων του, αυτή τη φορά με τη μέθοδο της παράλειψης.

Ωστόσο, η αλληλογραφία Καραγάτση - Λαπαθιώτη συνεχίζεται ιδιωτικά. Από το αρχείο Καραγάτση σας μεταφέρω αυτούσια την επιστολή του Λαπαθιώτη, που έρχεται ως απάντηση στον Καραγάτση, ο οποίος είχε ζητήσει να συναντηθεί μαζί του, όπως συνάγεται από τη σχετική απάντηση του Λαπαθιώτη. Γράφει, λοιπόν, ο Λαπαθιώτης στις 8 Ιανουαρίου του 1940 την ακόλουθη επιστολή, στην οποία διακρίνουμε το προσωπικό του ύφος και, λαμβάνοντας υπόψη την ερωτική ιδιαιτερότητά του, θα μπορούσαμε να εντοπίσουμε, ως ένα βαθμό, και ένα διφορούμενο τόνο:

8.1.40.

Φίλε κ. Καραγάτση,

Δε θά 'χη, ίσως, φτάσει ως την ακοή σας, πως είμ' ένα πραγματικό ζωθφιο της νύχτας <είχα διακόψει αυτή την τακτική, για ένα χρόνο, μα ξαναγύρισα στις συνήθειές μου, λογαριάζοντας το πείραμα αποτιγχημένο>, —κι' έτσι, θα μου ήταν δύσκολο πολύ ν' ανταποκριθώ στην επιθυμία σας —που είναι κι' έντονη δική μου—, να συναντηθούμε «κάποιο μεσημεράκι», να τα ποιήμε!—

Υπάρχουν, μολαυτά, κι' άλλες ώρες, προσιτές και λογικές, όπως το βραδάκι ή, πιο καλύτερα, η ώραία μας η νύχτα, έστω κι' η προχωρημένη... Δεν ξαίρω, πάντως, αν και οι δικές σας... ικανότητες φτάνουν ως εκεί!—

Προς το παρόν, κατακρολογημένος, ούτε και σ' αυτό θα τα καταφέρω να φανώ, εγώ, ικανός! Θα σας παρακαλούσα να κάμετε μια στάλα υπομονή.—

Η ευγενική σας απάντηση με υποχρεώνει να βρεθώ σε αντιφάσεις με τά λεγόμενα του ίσως κάπως βιαστικού εκείνου διαβήματός μου ... Μακάρι! Το επιθυμώ, και το ελπίζω, άλλωστε, ειλικρινά, βεβαιωθείτε!—

Ας αναβάλουμε, λοιπόν, αυτό το... κομμοίτοτορικό γεγονός, για λίγο!—

Πρόθυμος,
Ναπολέον Λαπαθιώτης
οδός Κουντουριώτη, 23

Είναι βέβαιο πως η συνάντηση αυτή δεν πραγματοποιήθηκε, τουλάχιστον ως τις 28 Μαρτίου 1940, που μία δεύτερη επιστολή του Λαπαθιώτη προς τον Καραγάτση το επιβεβαιώνει. Οι επιστολές του Καραγάτση προς τον Λαπαθιώτη, τουλάχιστον δύο, προσώφρα λανθάνουν.³ Έτσι, υποχρεωτικά, αντιλαμβανόμαστε τα ερωτήματα που θέτει ο Καραγάτσης προς τον Λαπαθιώτη, μέσα από την ανάγνωση της απάντησής του. Είναι φανερό πως ο Καραγάτσης έχει εκφράσει την ανησυχία του για τις όποιες επιφυλάξεις για το έργο του έχει αφήσει ο Λαπαθιώτης να διαφανούν. Παράλληλα, αντιλαμβανόμαστε πως ο Λαπαθιώτης έχει διάθεση να συνεχίσει αυτή η μορφή επικοινωνίας και επιδιώκει μέσα από τη συστηματική (έως σχολαστική) ενασχόλησή του με το έργο του Καραγάτση, (που δηλώνει ότι αγνοεί στο σύνολό του), να δοκιμάσει την ενδεχόμενη αναθεώρηση των επιφυλάξεών του.

Γράφει, λοιπόν, ο Λαπαθιώτης την παρακάτω επιστολή:

28.ΙΙΙ.40.

Αγαπητέ μου κ. Καραγάτση,

Επειδή μ' αρέσει να είμαι τίμιος <ένα βίτσιο μου, κι' αυτό— και κάπως *démodé!*>, με τό σημερινό μου γράμμα, δε θα κάνω τίποτ' άλλο, παρά να προσπαθήσω, να σας εξηγήσω, γιατί έγραψα εκείνη τη φράση, την επιφυλακτική για το ταλέντο σας ... —Είμαι βέβαιος πως σας ενδιαφέρει!—

Στο "Γυρισμό του Γιούγκερμαν" <που κι' ο τίτλος του, μου θυμίζει το "Γυρισμό

του *Silbemann*">, ακατανίκητα!>, το μόνο σας που μπορώ να πω πως ξαίρω, και που σας —αντίθετα προς άλλους, που προτιμούν τη "Χίμιαρα", που εγώ, δεν ξαίρω—, λέτε για το καλύτερό σας, βρήκα πολύ-πολύ στοιχείο εκείνου που λένε "pour éparier le bougeois". Λέτε να φταίνε τα δικά μου μάτια; ... —

Βέβαια, όλ' αυτά, είναι πολύ ελαστικά κι' απροσδιόριστα, κι' ούτε μπορεί ν' αναλυθούν, με συγκεκριμένα λόγια, κι' ακριβή, —μα τέτλια ήταν η εντύπωσή μου. Και σύμφωνα μ' αυτή μου την εντύπωση, είχα ετοιμάσει, για περίπτωση που ο... πόλεμός μας θα κηρυσσότανε οριστικά και μια "συνταγή του πώς να γράφεται ένα ρομάντσο à la Καραγάτση"! Τη συνταγή αυτή, θα σας τη δείξω, άμα θα γίνουμε πιο φίλοι, —μόνο τότε!—

Δεν είμαι τόσο μακρυνά απ' την πραγματικότητα, φρονικά, ώστε να ξαίρω πως με λίγη... κακή θέληση, και με λίγο χιούμορ τεχνικό, μπορεί να γελοιοποιήσει κανένας τα πάντα <κι' ίσως, μάλιστα, τ' αριστουργήματα, να δίνουν πιο πολλή λαβή, σε τέτλια πονηρή γελοιογράφηση!>, —αλλά, σ' αυτή τη "συνταγή", καθώς σ' όλες τις γελοιογραφίες, υπάρχει κι' αρκετή δόση αλήθειας!—

Κι' αν είν' ένας λόγος που να θέλω να σας γνωρίσω περισσότερο, είναι, ίσως, γιατί αισθάνομαι πως πιθανόν και να σας άρπαξα μονόπλευρα, —και με κάποια "κακή" θέληση, το ξαναλέω...—

Συμπέρασμα: Θέλω τα βιβλία σας, αι *tu m'as comploté*, για να είμ' εν τάξει με τη συνείδησή μου, αφού, καθώς το είπα ήδη, εξακολουθώ να έχω, στα 1940, αυτό το βίτσιο το σχολαστικό!

Και σας το ζητώ, αυτό, ακόμα, κι' εν ονόματι του ανθρώπου που έχει μια καλή βιβλιοθήκη, με κομπλεταρισμένες τις σειρές των έργων των κυριότερων λογογράφων, ξένων και δικών μας.

Και τώρα που σας γνωστοποίησα όλ' αυτά, είμαι πιο ήσυχος, και καθαρός, απέναντί σας...

Κι' επιμένω να τα περιμένω!

Μ' αγάπη

Ναπολέον Λαπαθιώτης

3. Στην έκδοση των διηγημάτων *Η λιτανεία των ασεβών*, Αθήνα, Γκοβόστης, χ.χ.έ., περιλαμβάνονται τα εξής διηγήματα: «Μοναχικό ταξίδι στα Κύθηρα» (1935), «Το αφεντικό» (1935), «Tynebridge» (1937), «S/S Cruz de Sur» (1938), «Τι κόκκινα τζαγρία» (1937), «Χριστούγεννα του 1748» (1938), «Ο

άνθρωπος με το κανελί πανωφόρι» (1939).

4. *Η μεγάλη λιτανεία*, Αθήνα, Εστία, 1955. Βλ. Σχετική αναφορά στο βιβλίο του Κ.Α. Δημάδη, *δ.π.* σ. 208, σημ. 11.

5. Στο μέρος του αρχείου Λαπαθιώτη που ανήκει στο ΕΛΙΑ δεν εντοπίστηκε καμία επιστολή Καραγάτση προς Λαπαθιώτη..

Ο τόνος της επιστολής του Λαπαθιώτη αφήνει να εννοηθεί μια πιθανή προοπτική φιλίας ως ενδεχόμενο, αλλά και μια διάθεση να ασχοληθεί συστηματικά με το έργο του Καραγάτση και να επανεξετάσει τη θέση του.

Αν και λείπουν τα στοιχεία που θα επιβεβαιώναν την πραγμάτωση αυτής της σχέσης, διαθέτουμε με έμμεσο τρόπο τη βεβαιότητα ότι η ουσιαστική αυτή επικοινωνία δεν συνετελέσθη. Ένα κείμενο του Λαπαθιώτη που δημοσιεύεται λίγους μήνες αργότερα στα *Νεοελληνικά Γράμματα* [Ν.Γ. 184 (8.6.1940) 1-2] και φέρει τον τίτλο «Μιλώ για κάποιους αυτοθαυμασμούς», φανερώνει ότι ο Λαπαθιώτης επιμένει στην παρουσίαση στοιχείων καταγγελλτικών όχι πια ονομαστικά του Καραγάτση, αλλά γενικότερα αναφέρεται στην επίδειξη, τον κομπασμό και τον αυτοθαυμασμό των νέων συγγραφέων. Η παράθεση μιας φράσης από συνέντευξη νέου συγγραφέα, που θυμίζει Καραγάτση, χωρίς ωστόσο να τον μνημονεύει, δημιουργεί μια πρώτη ένδειξη. Το απόσπασμα που παραθέτει και σχολιάζει αρνητικά ο Λαπαθιώτης είναι το εξής: «Στις λογοτεχνικές μου ικανότητες (δε ντρέπομαι να το πω), έχω απόλυτη βεβαιότητα, όσο κι αν έχουν μερικοί αντίθετη γνώμη!...».

Αλλά αν στην περίπτωση αυτής της αναφοράς θα μπορούσε κανείς να εκφράσει τις επιφυλάξεις του για το κατά πόσον ο Λαπαθιώτης παραπέμπει στον Καραγάτση, ένα δημοσίευμα που παρουσιάζεται πολύ αργότερα δημιουργεί, κατά τη γνώμη μου, τις προϋποθέσεις για να αναγνωρίσουμε με μεγαλύτερη σαφήνεια τη συνάρτησή του με τον Καραγάτση. Στα *Καλλιτεχνικά Νέα* [(23.10.1943) 5-6], το περιοδικό που εξέδιδε ο Μερναβίος, ο Λαπαθιώτης, σε ένα από τα τελευταία του δημοσιεύματα, διόμοι μήνες πριν από την αυτοκτονία του, επανέρχεται στο ίδιο θέμα. Αυτή τη φορά με τίτλο «Περί αυτοδιαφημίσεως, και άλλων» ο Λαπαθιώτης περιγράφει καθαρότερα, κατά τη γνώμη μου, τον Καραγάτση, καθώς μνημονεύει την πρόθεσή του να συντάξει αυτή τη φορά

έναν «Οδηγό συνοπτικό, του πώς μπορεί κανένας ν' αυτοδιαφημιζέται», «λαβαίνοντας», όπως λέει, «αφορμή απ' την περίπτωση, την αρκετά χαρακτηριστική, ενός από τους νέους λογογράφους μας, με αρκετό ταλέντο, που προσπαθεί να κάνει τον ιδιότυπο... (και ο οποίος, όπως μας λέει) επιμένει να μεταχειρίζεται τους πιο ασυμπαθείς τρόπους, ανοίγοντας καβγάδες, όλως άκαιρους και διαπληκτιζόμενος με άλλους συναδέλφους του, με ύφος αγοραίο, κουτσαβάκικο!». Κλείνοντας αυτό το εξαιρετικά ενδιαφέρον κείμενο του ο Λαπαθιώτης, αφού προηγουμένως απονέμει στον εν λόγω νέο λογογράφο τους χαρακτηρισμούς της απρέπειας και αμετροπέπιας, καταλήγει ότι αυτόν τον «Οδηγό»... θα τον γράψει ειδικά γ' αυτόν, και μάλιστα (όπως λέει) θα τον τον αφιερώσει. «Και καταλήγει: «Κι είν' βέβαιος ότι αυτή η αφιερώσή μου, που θα φροντίσω να την κάνω παταγώδη, θα του κάνει περισσότερο καλό - από απόψεως "καλής" διαφημίσεως, πράγμα που πολύ επιθυμώ - απ' όλες του τις άκαιρες, κι ανάσπαστες του πράξεις, κι απ' όλα του, απ' όλα του, μαζί, τα τωρινά ή περασμένα ατοπήματα...».

Κλείνοντας, θα ήθελα να θέσω ένα ερώτημα που ωστόσο εύλογα προκύπτει. Γιατί, άραγε, ο Λαπαθιώτης ασχολείται τόσο επιτακτικά με τον Καραγάτση; Ποιος, άραγε, να είναι ο λόγος ή οι λόγοι, που τον ωθούν σ' αυτή την εμμονή;

Θα αποπειραθώ να δώσω μια πρώτη απάντηση, που ωστόσο δεν είναι υποχρεωτικά και η μόνη. Κάνοντας μιαν αναδρομή στο παρελθόν του Λαπαθιώτη και αναζητώντας μιαν απάντηση που να αιτιολογεί την εμμονή του στο πρόσωπο του Καραγάτση, βρήκα μια ενδιαφέρουσα αναφορά του στο κείμενό του που τιτλοφορείται *Η ζωή μου*,⁷ κείμενο που πρωτοπαρουσιάστηκε στο λαϊκό περιοδικό *Μπουκέτο* σε συνέχειες από 28 Απριλίου έως 14 Νοεμβρίου του 1940 και στο οποίο ο Λαπαθιώτης αναφέρεται στη ζωή του από τη γέννησή του (31.10.1888) έως τις αρχές του 1917.

Παραθέτω το σχετικό απόσπασμα που

αποκαλύπτει τις οικογενειακές και πολιτικές σχέσεις των οικογενειών τους:

«Είμαστε τώρα στο σωτήριο χιλιόστον εννεακοσιοστόν τρίτον έτος! Την εποχή εκείνη ο πατέρας μου, έπειτα από μερικές αποτυχίες, εξελέγη βουλευτής Τυρνάβου, σε συνδυασμό με τον Γεώργιο Ροδόπουλο, το δικηγόρο. (...) Και συνεχίζει μια θαυμάσια περιγραφή της περιπλάνησής τους από τη Λάρισα στον Τυρνάβο και την εξίσαια ημπερία της διαδρομής των Ταμπών.

Το 1903, βέβαια, δεν είχε γεννηθεί ο Καραγάτσης, ωστόσο η οικογενειακή αυτή αναφορά που συνδέει τις δύο οικογένειες έδινε, πιστεύω, στον Λαπαθιώτη το δικαίωμα να θεωρεί πως ο νεαρός Καραγάτσης θα έπρεπε να έχει ανάλογους τρόπους που να φανερώνουν την καλή οικογενειακή του καταγωγή.

Παρά τις ιδιορρυθμίες του και τις προκλήσεις του, ο Λαπαθιώτης δεν αποδεχόταν τις απρέπειες, τον κομπασμό ή αυτό που χαρακτηριστικά ονομάζει «ύφος κουτσαβάκικο».

Ο Καραγάτσης, επεδίωξε, από πολύ νωρίς να διαχωρίσει τη θέση του από την οικογενειακή παράδοση. Παρά το γεγονός ότι κράτησε τη θερμή σχέση με τον τόπο των παιδικών του χρόνων και των καλοκαιρινών του διακοπών, τη Θεσσαλία και κυρίως τη Ραψάνη, φρόντισε να «κατασκευάσει» τον συγγραφέα Καραγάτση, ένα ξεχωριστό πρόσωπο διαφορετικό από την οικογένειά του, που οι προδιαγραφές της δεν άντεχαν, καταρχήν τουλάχιστον, να έχουν γόνο ένα λογοτέχνη. Η ζωή, βέβαια, διέφρεσε τους Ροδόπουλους και τις επιφυλάξεις που είχαν. Ο Καραγάτσης εξακολούθη, ως τις μέρες μας, με το έργο του να τιμά κατά τον καλύτερο τρόπο τον τόπο που τον γαλούχησε. Η κριτική πρόσληψη του έργου του Καραγάτση συχνά κατέφυγε στη χαρακτηρισολογία για να κρύψει την αμηχανία της μπρος στο φαινόμενο της αναγνωστικής αποχής του. Ωστόσο, ένα είναι βέβαιο: ο Καραγάτσης είναι, ως τις μέρες μας, ο ανθεκτικότερος πεζογράφος της γενιάς του '30.

Αντεια Φραντζή

6. Βλ. και τη δεύτερη επιστολή του Λαπαθιώτη προς τον Καραγάτση που δημοσιεύεται παραπάνω, στην οποία αναφέρει ότι είχε ετοιμάσει «συνταγή του πως να γράφεται ένα ρομάντσο à la Καραγάτση».

7. Βλ. Ναπολέον Λαπαθιώτης *Η ζωή μου. Απόπειρα συνοπτικής αυτοβιογραφίας*, φιλολογική επιμέλεια Γιάννης Παλακώστας, Αθήνα, Στιγή, 1986.